

نواز دی کہانی کاری، اسے نعت لکھو۔

نواز داتعارف:

نواز پنجابی زبان دا ودھیا تے منہ بہ منہ کہانی
کار نیں۔ ۱۹۴۷ء وچ ہجرت کر کے لاہور آئے۔ پڑھائی، بھڑکے
کہانیاں لکھنیاں شروع کر دتیاں۔ شروع وچ پنجابی کہانی، دی
جائے اردو وچ کہانیاں لکھنیاں شروع کتیاں۔ پاکستان بنن توں
پہلے کافی نورا وچ پنجابی کہانی لکھی گئی تے مجموعے وی، جھے
بہر پاکستان بنن توں بعد پنجابی کہانیاں دا جیڑا سبھ نالوں پہلا
مجموعہ، جھیا اوہ نواز دا "ڈونگھیاں شامیں" سی۔ اوہناں
دا ۱۹۸۳ء وچ اک ڈرامیاں دا مجموعہ جھیاں جیڑا ناں "شام
رنگی کتری" آ۔

ڈونگھیاں شامیں دا جائزہ:

۱۹۶۰ء وچ پہلی بار جھیا ڈونگھیاں شامیں وچ ۱۳ کہانیاں
شامل نیں۔ اہرے دیباچہ نگار اردو دے معروف ادیب تے
شاعر اہرندیم قاسمی نیں۔ کہانیاں دی کچھ مثالیں درج
ذیل نیں۔

سدا سیاگن	شام دا پہلا تارا
چن دی جانتی	ایویں جیسی کہانی
ڈونگھیاں شامیں	

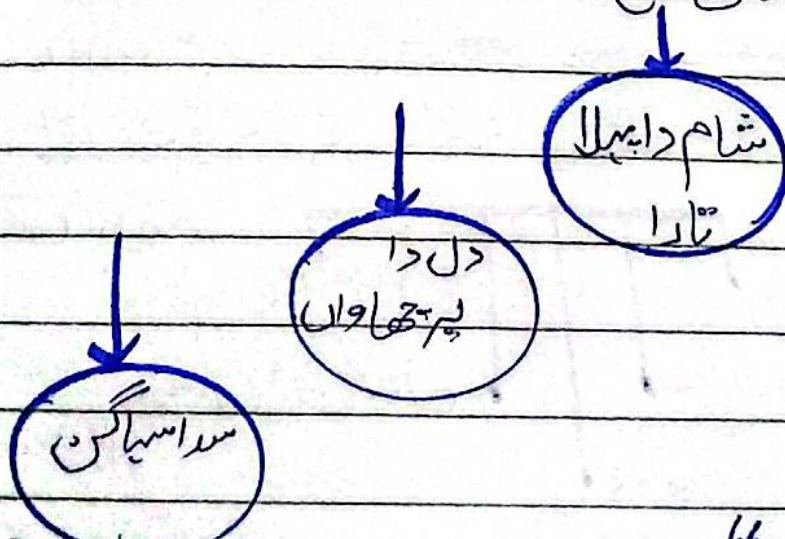
ڈونگھیاں شامیں مجموعے دے وچوں دسویں نمبر دی کہانی

”دُونگھیاں شاماں“ دا فکری تے فنی جائزہ:

نواز کہانی (داوہ ایم ناں اے جیہڑے بغیر کہانی، کاری دی، تاریخ نامکمل اے۔ اوہناں دیاں کہانیاں توں اندازہ ہوندا اے کہ اوہ اپنے عہد دیاں ساریاں ادبی تحریکاں تے رجحانات توں بخوبی واقف سی۔ اوہ اردو توں پنجابی ول آئے۔ نواز در دل رکھن والا انسان تے حساس فنکار سی تے فنکار دامنِ عام بندے نالوں کردھرے گرا ہوندا اے۔ نواز دیاں کہانیاں دا فکری فنی و پروا درج قیل اے:

۱. رومانوی رنگ:

نواز دیاں کہانیاں وچ رومانوی رنگ غالب اے۔ رومانیت دی تحریک فرانس توں شروع ہوئی تے یورپ توں ہوندی ہوئی یوری دنیا وچ پھیلی۔ نواز دیاں کچھ نظماں وچ رومانوی رنگ ملدا اے ۱۹۰۵ء ییٹھ درج نیں:

شام دا پہلا تارا ”پہلی کہانی“ اے جیہڑی کوئی خاص ترتیب

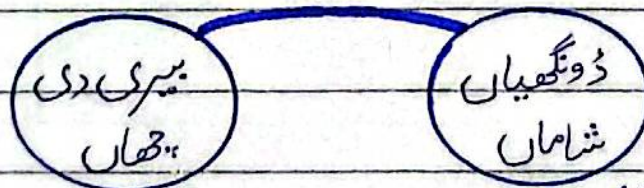
تے کہانی نہیں اے۔ کہانی دا اک چل "آسمان تے شام
دا پہلا تارا چمکے لگ بیٹا اے" پنج لائن دے طور تے بہت
واری کر دیندا اے۔

"دل دا پہر چھاواں" وچ رہیہ اک جوان
کڑی اے۔ اوہی ماں نے اوہیوں اک منڈے دی مائے
بھڑے ویکھ لیا تے اوس منڈے توں اکھیاں:
"پتر ایں ایہدے جھان لئی میندی دا انتظام کرنی
آں، توں اپنے سر لئی سرے دا بندو بست کر۔"
نواز دی ایہ کہانی عام حالات توں بالکل الٹ اے۔
"سراسر اگلے" وچ شراوہ نو جوان مردانہ کردار اے
جیرا پیرا انجھ دیاں داستان سن سن کے اک خیالی پیر
توں دل وچ وسالیندا اے۔

۲. حقیقت پسندی:

اتھند ریم قاسمی لکھدے نیں:
اوس دی کہانی فیم کردیاں ای رومان دی دھند
وچوں ہر اقتال جڈاک، بڈاک، پھٹن لگ پسندیاں
نیں۔

نواز دیاں حقیقت پسند تے رومانیت توں بھرپور کہانیاں
درج ذیل نیں:

"ڈونگھیاں شاماں" کہانی وچ اک جوان منڈا اک خوب صورت
کڑی نال بیارا کر دا اے تے اوہیوں ہمیشہ خوش ویکھدا اے۔

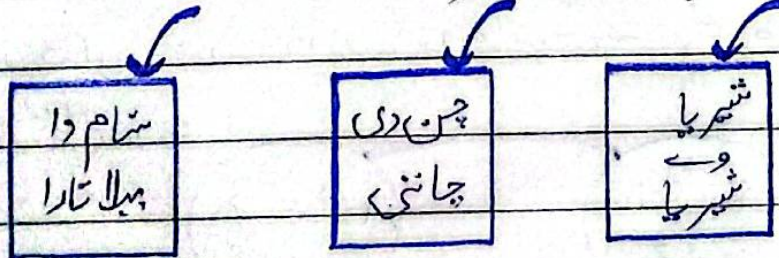
اونہوں ناخوش کرن ماری اوہ اونہوں سخت بچوج والوں
 کیندا اے پیرا ورھے اتے کوئی اثر نہیں بیندا۔ آخر کار کڑی
 کیندی اے؟ ”میرے ویان توں پنج ورھے ہو چلے نیں تے
 میں دو بالوں دی ماں وی اس“ تواز پہلے عجیب و غریب
 ڈھنگ نال اپنی کہانی دا جال بن دا اے قیرقاری توں اپنے
 نال کلا ٹکس تے لجا کے یک دم حقیقت توں آگاہ کر دیندا اے۔

”بیری دی جھان“ اک کڑی تے منڈادی کہانی اے۔

جیڑے اک دوجے توں جابزدے نیں پر حقیقت اگے دونوں دا
 بار بھینٹ جڑھ جاند اے۔ ایس افسانے توں پتہ لگدا اے کہ
 حقیقت توں انکلا ممکن نہیں۔

۳۔ جنسی حوالے:

سعادت حسن علی منٹو دے پوراں تواز دیاں
 کئی کہانیاں وچ جنسی حوالے ملدے نیں۔ اونہیاں دی پہلی
 نظم ’شام دا پہلا تارا‘ وچ وی جنسی حوالے نیں۔ قیرکچ
 کہانیاں ایسیاں جیڑے وچ جنسی دا بھرواں استعمال اصل
 وچ معاشرتی اصلاح خاطر اے۔

شیریا وے شیریا کہانی وچ تاجی نامی عورت بدکرداری
 دے داغ توں بچن لئی خودکشی کر لیندی اے۔ اوہ دھری

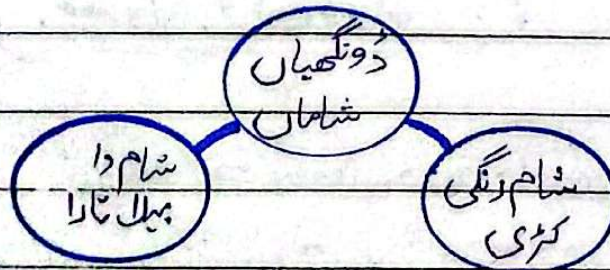
اک دھی توں فیر اک جمہدار پالدا اے جتنے اوہنوں دفن
وی کیتا بند اے - ایس کہانی وچ ماما نال ہمدردی تے
شمرے جمہدار نال نفرت ہوتی اے -

"چن دی جانتی" وچ مٹیا ریشما جروں راجے
دے پیار وچ یاگل خود کشی کرن واسطے جاندی اے تے
اویدے پیٹ توں آواز آندی اے فیر اوہنوں سمجھ آیا:
"میں میں ریشما ای نہیں، اک بال دی
ماں وی آں۔"

ایس کہانی وچ بھابی جنسی رنگ غالب اے ہر جنس دے اوہلے
وچ ہمدردی بے وقافی، جھوٹے پیار تے یوس ہرستی دی
خوب صورت تے حقیقی تصویر پیش کیتی گئی اے -

۲. شام دا استعارہ :

تواز نے اپنی ساراں کہانیاں وچ شام دے استعارے
توں وکھو وکھ معنیاں ورثیا اے - مثلاً کدھرے خواہشات
دی نٹ بجھ تے کدھرے شام دی روشنی وچ جذبات دی
تصویر توں دھندے یو ندیاں ویکھ کے ایس استعارے توں
ورثیا اے -

ناپید قادر دے بقول: "شام ادا سی دی علامت اے تے
سویرا اُس دی امید اے - جروں انسان سارے دن دا
ہکلیا ٹٹیا گھر دا رخ کردا اے تے اوہنوں شامل بین دے

نال ای سوچاں وی، آؤں لگ جانیاں نیں۔" نواز وی
 حساس فنکار سی۔ ایس، لئی اوہناں اپنیاں سوچاں نوں
 شام دے وکھو وکھو استعاریاں وچ قاریاں تیکر ایڑایا اے۔

۵. نفسیاتی مسائل تے الجھناں:

نواز نے اپنیاں کہانیاں وچ اخلاقی معاشرتی، مسائل تو علاوہ
 نفسیاتی الجھناں نوں وی موضوع بنایا اے۔ مثال دے طور تے:

پیاد
 دی
 کھیڑ

پنڈ
 دا
 دباؤ

پنڈ دا دباؤ وچ نوری اکلا پے دی تکلیف توں دوچار اے تے
 یوسف نامی، بالعموم منڈا پیار دی کھیڑ دے وچ کچھ دیر لٹ کسے دا
 ساتھ لھ لپندا اے پر جیوں اوس حالت وچوں ٹھکڑا اے تے
 اکلا پے دانگ اوہوں ڈنگن لگ بیندا اے۔ ایہہ دونوں کہانیاں
 اک لڑکاتے اک کڑی دی نفسیاتی الجھناں اتے جان باندی اے۔

۷. نویاں تکنیکاں دی ورتوں:

نواز نے اپنے کہانیاں وچ جو نویاں تکنیکاں اپنایا
 نیں ۱۹۵۱ء دھئی کہانیاں نوں دلچسپ بنا دیندا اے۔ اوہ ٹھاری
 نوں اپنے نال نال لے کے چلدا اے تے اوہ ار دھم نیسی ٹس
 دیتا۔ مثال دے طور تے جیوں ریشماں خودکشی کرن جانتی
 اے تے اس توں اک آواز رُک بندی اے جیہدی او دھ

بیٹ توں نکل دی اے۔ ماں سن کے اوہ خود کشی دا ارادہ ترک کر کے واپس آجاتی اے۔ نواز دا اہمہ ایہی انداز قاری واسطی بالکل نواں اے۔

علامتی کہانی:

vii

علامتی کہانی، تہ تجریدی کہانی اوس ویلے لکھی جاتی سی جدوں نواز نے بیٹھ لکھیاں دو نظماں نوں قلم بند کیتا۔ دوداں وچ سدھی سدھی کہانی بیان کرن دی بجائے علامتی ڈھنگ

جیون والے

اک سی تے
اک سی بادشاہ

نال کہانی نوں انجام تیکر پہنچایا۔ جیون والے وچ حاجی دا کردار بالکل اویسی اے جیٹرا بیر انجھ وچ سیدے کھڑے داکر دار سی۔ اک سی تے اک سی بادشاہ بیہ تے یتر وچکار چلری اے۔ ایس کہانی دیاں تشبیہاں، استعاراں، تے علامتاں نے اوہ نوں (اجواب بنادتا اے۔

منظر نگاری:

viii

نواز دی ساریاں کہانیاں وچ منظر نگاری دے ودھیا نمونے موجود نیں۔ جیٹرے لڑھکے والے دے قدم ڈک لیندے نیں۔ لڑھکے والا رک کے اوہ منظر دیکھن تے مجبور ہو جازدا اے۔ اہل وچ رومالوی فنکار اپنے تخیل دے زور نال واقعات دی ایسی منظر کشی کردا اے کہ واقعات اکھاں ساہنے والے نظر آن لگ بندے نیں۔ ایجن دی چانتی ادا اقتباس ویکھو:

”آسمان تے پورا جن جھک رہیا سی تے اوہ دے کھڑے تے ہماں چائن وچ بندہ ستویں آسمان تے کھلوکے

وی دھرتی تے میر رکھن والی ہر شے نوں دیکھ سکدا
سی۔

۱۸ زبان تے بیان:

نواز امر نسر توں ہجرت کر کے لاہور آئے سن۔ ایس لئی
اوہناں دا لہجہ بھری پنجابی یعنی ماٹھا اے۔ اوہناں دا انداز
بیان تے اسلوب وی اپنی مثال آپ اے۔ علم دریغ دا
درست استعمال کر کے اوہناں اپنا لہجہ بیان کر دیا اے۔

۴ مکی گل:

مکی گل ایہ کہ نواز اک و دھیا
کیانی کار تے رومانوی فنکار اے۔ اوہ اک حقیقت پسند تے
نفسیاتی اٹھناں دی جست توں سمجھ وال فنکار اے۔ جیناں
ہو تھوٹیاں جھوٹیاں معاشرتی حالتاں توں اپنے شاعری دی
لڑی ورج پر ویا اے۔ نواز نے حالات حاضرہ دے مسائل
بڑی خوب صورتی نال کیانیاں ورج بیان کر کے بڑھن
والیاں دے سامنے لپا دیا اے۔